Aage Jørgensen

FINN STEIN LARSEN – INDVIELSER, MØNSTRE, MODELLER

For nogle år siden sprang kulturjournalisten Jesper Stein ud som kriminalforfatter. Det er efterhånden blevet til seks bind om detektiven Alex Steen, hvis gode og problematiske gerninger har optaget mange læsere på adskillige sprog. Rigtig og blodig alvor blev det dog først, da Stein i efteråret 2020 udgav *Rampen*, der præsenterer sig som en *roman*, men samtidig insisterer på, at talen er om skinbarlig (selv-biografisk) sandhed, og at et omfattende kildemateriale – spændende fra Rigshospitalets journal vedrørende en ganeoperation i toårsalderen til kasser med forældrenes kærestebreve og sommerferielysbilleder – er blevet endevendt. Rent bortset fra, at personerne i romanen (af hvilke mange er blevet konsulteret) har de samme navne som "ude i virkeligheden". Autofiktion, altså. Bogen fik fortrinlige anmeldelser, man konstaterede over en bred bank, at Jesper Stein for alvor var trådt ind i den danske litteratur.[1]

Flere anmeldere henviste med særlig glæde til et afsnit, hvor gymnasieeleven Jesper modtager lektiehjælp af faderen, gymnasielektoren Finn Stein Larsen.[2] Det unge menneske skal skrive stil om Schack Staffeldts digt "Indvielsen", og hjælpen bliver ham en formelig indvielse i kunsten at nærlæse litterære tekster, måske på langt sigt i realiteten en indvielse til den kulturjournalistiske livsgerning. Men de fleste med en fortid i gymnasieskolen vil erindre, at det poetiske jegs stævnemøde med musen og dets blik ind i "den højere natur" har en pris; jorden – den almindelige tilværelse – bliver ham et fængsel, han kender ej fred, førend han "drager Himlene ned".[3]

Stedet var Rampen, en stikvej fra Stationsgade i Risskov i nærheden af Psykiatrisk Hospital, hvor moderen Jytte med sin sygeplejerskeuddannelse med opfølgning på amerikanske Yale havde sit arbejde. Finn havde været med på turen som det tynde øl, men dog siddet under René Welleks kateder og dér annammet et solidt kendskab til den måde at læse litteratur på, som Wellek sammen med en flok andre amerikanske universitetsfolk havde udviklet. *New Criticism* kaldte man retningen, og *Close Reading* kaldte man den nye læsemåde. Altså: *nykritik* og *nærlæsning*. Altsammen

præsenteret herhjemme, og bragt i historisk kontekst, af den århusianske magister Johan Fjord Jensen i bogen *Den ny kritik*.[4]

Finn Stein Larsen blev Danmarks førende nykritiker, i skarp konkurrence ganske vist med Torben Brostrøm, der døde 93 år gammel for kort tid siden. Hvad han præsenterede sønnen for hin aften var, som denne refererer det, en regelret, dog måske skitseagtig indføring i den nykritiske nærlæsningsmetode. Vi ved ikke, om den fire år ældre bror Peter har modtaget en tilsvarende indføring. Hvis ikke, må vi konstatere, at han har klaret sig alligevel – han er fulgt i faderens fodspor og er nu litteraturprofessor ved Aalborg Universitet, med en produktion, der bl.a. omfatter den centnertunge disputats *Drømme og dialoger* (2009), om de to fremherskende traditioner i dansk poesi omkring årtusindskiftet.

Omtrent samtidig med indvielsen kom Jesper under vejr med, at faderen havde indledt et forhold til den 27 år yngre, tidligere elev Gitte. Det førte til hjemmets sprængning og for moderens vedkommende til en bitterhed og et raseri, som hun forsøgsvis dulmede med hvidvin.[5] Det var hende, der blev på Rampen, i starten sammen med Jesper, hvad der stillede ham over for urimelige krav. Hun fik sig senere en ny mand, hvis største velgerning mod hende måske var, at han, en uges tid før han døde, fik hende flyttet andetsteds hen. De fleste kender huset. Nils Malmros brugte det, just den sommer, hvor Finn flyttede sammen med Gitte, som *location* for filmen *Skønheden og udyret*.[6] Hun læste i øvrigt dansk og var i en årrække min kollega. Stein Larsens mesterlige bog om Frank Jægers magiske livskreds er med dedikation til hende. Da den blev hædret med Brandes-prisen, inviterede han sin familie og vennekreds på middag et sted i Nyhavn. Jeg husker ikke, at Jesper ved den lejlighed holdt tale for sin far, men det står så klart for ham selv, at begivenheden har fået plads i *Rampen*. Han kom nemlig til at referere til erfaringer fra sit eget forfatterskab, som på det tidspunkt endnu ikke forelå, undtagen altså som journalistik. Var det, bortset fra alkoholen, hans indre Freud, der gjorde sig bemærket?[7]

Forresten vedgår Jesper Stein, at han først derefter fik Jæger-bogen ordentligt læst – og måske ad den vej kom til at fundere over det evidente valgslægtskab mellem poeten og hans nærlæser, begge forpjuskede, men også begge stærke nok til med pen i hånd at løfte sig over viderværdighederne – hvilket vel er forklaringen på, at bogen blev selvskreven til den fine pris. Hvorom alt er: Stein Larsen har dens motto fra Frank Jægers sidste digtsamling, med den ironiske titel *Idylia*, og sønnen har givet sin bog det samme motto: ”Eet er nødvendigt: At godtage sine skrammer”. Det er, hvad han gør i *Rampen*, efter at en minnesotakur har givet ham mod og styrke til at reflektere over forældrenes ægteskabshistorie og dens

aflejringer i sindet. Det er tilsyneladende, hvad skriveprocessen har kunnet hjælpe ham med eller afstedkomme.

Hvorom alt er, så kostede det Stein Larsen en psykisk kraftpræstation at få *Den magiske livskreds* fra hånden, på samme vis, som man må forestille sig poeten i Tranekær indædt løfte sig over sit ler til sin digtnings høje himle. Den nykritiske nærlæsningsmetode hylder som bekendt dogmet om digtet som frigjort fra de tilfældige omstændigheder omkring skabelsesprocessen, men selvom dette dogme holdes i hævd i Stein Larsens forfatterskab, finder han dog just i Jægers tilfælde behov for at inddrage de store linjer i livshistorien, ikke for at snage i problemerne omkring f.eks. købmandsregningerne, men for at fremhæve den poetiske kraft, der gjorde det muligt for poeten at overkomme sin personlige smerte. Som Johannes Ewald, der mægtede at hæve sig så højt over *sit* besmudskede ler, at Gud kunne få øje på ham. Højere end f.eks. Christian Winther, der jo vedgik, at han ikke havde fået vinger til at svinge sig til Gudhjem.[8]

*

Hvad nykritikken egentlig er for en størrelse, gør to mindre arbejder af Finn Stein Larsen os klogere på. Som nævnt blev retningen introduceret i Danmark af Johan Fjord Jensen tidligt i 1960'erne. Stein Larsen var Fjord Jensens studiekammerat og er bidragyder til og medredaktør af 70-års-festskriftet *Bue og Bølge* (1999). Bidraget har afsæt i det paradoksale ved, at netop han, Stein Larsen, bevæger sig ad det biografiske spor for at karakterisere én, der (også) har fundet just den tilgang uinteressant, i hvert fald for litteraturforskningen. Det bærer man let over med, om man læser artiklen som oplysning om dansk kritikhistorie. Titlen "Johan Fortolkeren" – med den diskrete reference til Forføreren hos Kierkegaard – peger på det forhold, at forfatteren til *Den ny kritik* ikke lader sig indfange i en snæver nykritisk karakteristik, idet han jo satte barren op for den danske litteraturbeskæftigelse i bred forstand.[9]

Ganske vist er Stein Larsen nøjeregnende med at fremhæve, at det var Svend Johansen, der bragte nykritikken til Aarhus, nemlig via et studiekredsarbejde forud for Nordisk Sommeruniversitets skelsættende 1952-møde på Ustaoset Høyfjellshotell, i den æstetiske studiekreds under Gunnar Tideströms ægide. Men Fjord Jensen, der i medfør af sit "fremragende og hvileløse intellekt" parret med "eksemplarisk flid" allerede i studietiden førte sig frem som iværksætter, greb også denne bold. Stein Larsen afsluttede straks efter hjemkomsten sit nykritiske speciale om Edith Södergran, mens Fjord Jensen efterhånden havnede i en eksistentiel krise og sled sig ud af den som militærnægter og især ved at besvare guldmedaljeafhand-

lingen om *Turgenjev i dansk åndsliv*,[10] et komparativt mesterstykke, hvis "legendariske" redegørelse for "den vegeterende karaktertype" angiveligt fascinerede Stein Larsen og inspirerede hans egen bog fra samme år, *Prosaens mønstre*. Som Fjords "bedste litterære fortolkning", og vel således inspirationens egentlige kilde, fremdrages "den lysende læsning af sommernatskapitlet i Drachmanns *Forskrevet*". Turgenjev-bogen er i realiteten, trods det komparative anlæg, et stykke inklusiv litteraturlæsning.

Stein Larsens signalement i *Bue og Bølge* af den nykritiske nærlæsning er bemærkelsesværdigt enkel: "Nærlæsning er en metode, der sætter en elementær situation i system". Al seriøs litteraturtilegnelse begynder med en opmærksom og lydhør læsning. Ernst Frandsens bøger om Johannes Ewald og Sophus Claussen er fremragende eksempler på ureflekteret nærlæsning. Refleksionen sørgede de amerikanske sydstatskritikere for, og således kom der gang i en metodisk udvikling og teoridannelse. Det udfoldede svar på grundspørgsmålet kommer da til at lyde, at nykritisk nærlæsning er "tekststudium og tolkning, der hviler på en omhyggelig, systematisk og nuanceret opfattelse af tekstens mindste dele, dens ord, ordforbindelser og billeder og disses forhold til tekstens overordnede helhedsdannelser, dens motiv, holdning og idé". Formuleringen vender ordret tilbage i Stein Larsens bidrag om nykritikken til en to år yngre, diger og gedigen bog, *Litteraturens tilgange*,[11] hvori folk med indsigt i de forskellige litteraturkritiske metoder beskriver dem hver for sig og i sammenhæng – efter at Gerd Lütken i en redaktionel optakt har fremhævet radikaliteten i det nykritiske brud med, hvad der lå forud. Hvor man før havde set litteraturen og dens enkelte værker som afledt af noget andet, f.eks. forfatterens livsomstændigheder eller de skiftende historiske eller politiske forhold, hyldede man nu det såkaldte autonomidogme: Det litterære værk eksisterer i sin egen ret, det har frigjort sig fra de mere eller mindre tilfældige omstændigheder, og netop i medfør af, hvad man kalder *litteraritet*, den sproglige kunstiggørelse, som det er blevet beriget med i tilblivelsesprocessen. Digtet udgør således med T.S. Eliots begreb et ""objektivt korrelat" til den tanke eller stemning, der var processens udgangspunkt.[12]

Dogmet om hvert enkelt digt som "sig selv" – og analysen af det følgelig også som selvberoende – var sundt og blev da også det oplagte udgangspunkt for al moderne litteraturlæsning. Også f.eks. for det opgør, som efter nogle år satte ind fra ideologikritisk og sociohistorisk side. Men det kunne naturligvis ikke opretholdes, end ikke på nykritikkens eget revir. Intet i menneskenes verden eksisterer i og for sig selv.

Alle bidragene i *Litteraturens tilgange* udmunder i en tekstanalyse. Frandsens Sophus Claussen-monografi udkom i 1950, da Finn Stein Larsen

netop havde påbegyndt sit studium. Det er rimeligt at forestille sig, at den lærer og det værk har bibragt ham den intime Claussen-indsigt, som han ofte demonstrerer. Her er hans analyseeksempel i hvert fald Claussens digt "Arkæologisk Fund". Læst med intens opmærksomhed med inddragelse af det kendskab til den klassiske mytologi, som digtet afkræver sin læser. For så vidt er nykritikken slet ikke ny, pointerer Stein Larsen, den er end ikke et alternativ til andre læsemåder, den er ikke selvtilstrækkelig, men den er selve grundlaget. Det har han skrevet før, f.eks. i forordet til *Indføring i digtlæsning* (1981): "Nærlæsningen opfattes som elementær forudsætning for alle mere komplicerede tolkningsmetoder". Men som teori og metode udviklede den sig ved amerikanske universiteter af en flok forskere født omkring 1900, inspireret af et par lidt ældre englændere, T.S. Eliot og I.A. Richards. En art grundbog eller sammenfatning, *Theory of Literature* af René Wellek og Austin Warren, kom på dansk i 1964.[13] Stein Larsen konkluderer, at teksterne "udgør tætte, suveræne og svævende særverdener, sammenholdt af deres eget modsætningsrige sprog, i hvilket det er kritikerens opgave at trænge ind med skærpet opmærksomhed." Og altså netop for at nuancere og differentiere, ikke for at skematisere. Kunstnerisk gestaltning og eksercits klæder ikke hinanden. Litterære tekster lader sig ikke hundse med.

Nykritikken har som bekendt vist sig specielt "egnet" i forbindelse med modernistisk lyrik. Brede romanværker trækker af oplagte grunde andre synsmåder med ind i det analytiske arbejde. Ikke desto mindre foreligger der, også på dansk grund, nykritisk inspirerede læsninger af episke værker, som f.eks. Søren Baggesens *Den blicherske novelle* (1965) og Thomas Bredsdorffs *Sære fortællere* (1967). Få år efter, i 1971, udgav Finn Stein Larsen *Prosaens mønstre*, der i undertitlen præsenterer sig som "Nærlæsninger af danske litterære prosatekster" – hans hovedværk gennem tre årtier, frem til Jæger-bogen.

*

Det forestillingsmønster, som Finn Stein Larsen skildrer i sin første bog, en pjosker om Per Langes lyrik, kommer tydeligst til syne i digtet "Fontænen" (*Forvandlinger*, 1929): "Et begejstret Spring mod Rummet / af en blank og smidig Straale / og dette matte Fald af Skummet / ned mod Kummens slidte Skaale!"[14] Generaliseret: Jeget, "hensat i bitre og utilfredsstillende vilkår (...) higer tilvejrs mod højere, renere sfærer, men standses og afvises af det attråede eller kastes tilbage på grund af egen magtesløshed". Formfast musikalsk håndtering af oftest klassisk tematik gennemført fra debutsamlingen med den Zarathustra-ekkoende titel *Kaos*

og Stjernen til den nok mere desillusionerede *Orfeus* afstedkommer kun glimtvis forløsning, den modsætningsfulde virkelighed virker resistent mod frelsen i formen.

Hvad der her bliver kaldt et forestillingsmønster, hed tidligere – nemlig i titlen på et af Stein Larsens to bidrag til litteraturen om finlandssvenske Edith Södergran – et grundmønster.[15] Sindets "iboende lethed" konflikterer med og besejres af livets "uhjælpelige tyngde", i mangfoldige fremtrædelsesformer, men således at de enkelte elementer "har et fastlagt og ensartet indbyrdes forhold", et mønster, altså, som teoretisk kan afgrænses fra motiv og symbol. Lignende mønstre forekommer hos andre, men med uklar status. Stein Larsen vover sig fra det æstetiske felt ud på det psykologiske (Jung og Maud Bodkin), men med tilbagekomst til Södergrans psyke, hvor forløsningsmulighederne indsnævres – frem mod det nietzscheanske omsving i og med *Septemberlyran*.

I Per Lange-essayet er der kommet bedre styr på forholdet mellem psyke og mønster, således at forstå, at følelsesstrukturen ligesom giver udtryksbehovet retning og form. Stein Larsen efterviser gennem analyser af centrale digte nøjere, hvordan virkelighedens "afvisning" rammer jeget på fire felter: Natur, Eros, Gud og Kunst. På dette sidste, for en kunstner så afgørende felt dog med det forbehold, at han oscillerer mellem triumf og nihilisme og i hvert fald i nogle digte kommer i forbund med Ewald, Keats og Claussen.

*

Prosaens mønstre bør læses i udgaven fra 2006, der er suppleret med tre læsninger fremkommet i tidsskriftet *Kritik* 1973, 1976 og 1977 og helliget tekststykker af Leonora Christina, B.S. Ingemann og Tom Kristensen. Men de metodiske forbemærkninger er uændrede (hvad man jo kan undre sig over, da der dog nok kunne tilføjes et og andet efter så mange år). De skitserer den problematisering af den nykritiske nærlæsning, som kom på tapetet sidst i 1960'erne, og de udfolder det mønsterbegreb, der "har dannet grundlaget for hele mit livs faglige virke", en omformulering altså af det strukturbegreb, som ellers var nykritisk mantra.

Først problematiseringen. Ved i hovedsagen at gå efter lyriske tekster bliver udbyttet snævert, og ved at betragte teksterne som selvgyldige bliver det tillige eksklusivt, i allerværste fald af interesse kun for kritikeren selv. Endelig led metoden under trangen til skematisering og tjeklisteafvikling. Men utilstrækkelighed og uanvendelighed er to forskellige ting, og synd for barnet at blive hældt ud med badevandet. Nærlæsningens "sproglige

observations- og beskrivelsesteknik" kan stadig gøre gavn, omend ikke fyldest, som basis så at sige for mere omfattende betragtninger.

Dernæst begrebsudfoldelsen, etableringen af "et overordnet synspunkt" egnet for prosatekst-analyser. Overalt er der mønstre, der holder sammen på teksten og genkommer i den især i skikkelse af simple eller varierede gentagelser, der tilfører den "stedse større fylde og dybde". Eksemplifikationen viser frem mod læsningerne – og her kan læsningen af Johannes V. Jensen-tekststykket, "Menageriet", tjene til illustration. Tolkningsnøglen er "retningsbestemmelsen *nedad*", i teltet, i bevidstheden, i udviklingen, osv. Den kun tilsyneladende humane beskuer deler nemlig sind med det beskuede, først med den kongelige løves græmmelse og "uigennemtrængelige Graahed i Sindet", siden bl.a. med dyrepasseren, der må tåle at blive gjort til repræsentant for sin bøddelagtige race, og endelig med den atavistiske struds, der simpelthen eliminerer ham.

Et andet kapitel er helliget det Johannes Ewald-uddrag fra *Levnet og Meeninger*, hvor digteren ved sit skrivebord i Rungsted erindrer situationen på Elb-højen, hvor han – "Cimbrernes dengang spiirende Barde" – fablede om den hæder på slagmarken, der skulle gøre ham fortjent til Arendse. Episoden er central på grund af de "indre tilstande" og genstandsløse følelser, teksten befatter sig med og forsøgsvis indkredser ved hjælp af "konventionelle elementer". Situationen med den ældre digter, der knap nok bemærker de dansende piger omkring sig, skiller sig ud og fordrer analytisk opmærksomhed på grund af lighed på flere punkter med den unge eventyrers situation. Den tilbyder sig som nøgle til den påfølgende skildring.

Under læsningen af Karen Blixens panoramiske beskrivelse af landskabet, der danner ramme om handlingen i "Sorg-Agre", er det den tematiske struktur, der fanger opmærksomheden. Sådan har det været, i hvert fald siden Stein Larsen pegede på den. Landskabet folder sig i beskrivelsen ud med lige og snoede linjer, geometriske figurer, osv., roligt med landsbyen placeret lavt og bøndernes blikke vendt mod jorden og med kirken placeret højt, stræbende mod Guds himmelske bolig – og med herregården placeret midt imellem med udblik til andre lande og kulturer og indblik i pågående politiske og ideologiske forskydninger. Dette kalder Stein Larsen en stilanalyse eller en læsning med henblik på tekstens stilaspekt. Men for at dette fikserbillede skal kunne fungere prospektivt, knyttes det samtidig med, at det fremskrives, sammen med en vækstmetaforik, den fælles rodfæstethed i den danske muld, og mellem disse positioner er det da, at "handlingen" foregår. Tekstens verden er "tydet", men muligheden for omtydning af den traderede orden kommer ind i billedet i og med Adams indtræden på scenen. To lige uspiselige ordener tårner sig op for ham, det mulige første

menneske. Som bekendt vælger Adam forsonings- og forløsningsvejen i begribelse af "det menneskelige vilkår, at dø for den, man elsker", også selvom det fordrer en "stedfortrædende offerhandling" af ham. Adams syndefald, krænkelsen af den guddommelige lov, er tillige en fuldbyrdelse af den menneskelige grundlov. Vejen fra skabelse til syndefald (og videre frem) markeres altså af spændingen mellem geometriske og vækstuelle tegn, der slår over i forsoningsbilledet, det kristne billede af det stedfortrædende offer, osv. Som skrevet står, om Adam, tilsidst: "Nu ved han, hvor han skal være". Med et ekko af *Den afrikanske Farm*, selvfølgelig. Mønstrene i novellens indledning er tydeligvis lettere at håndtere end de følgende. Fremskrivningen af landskabet bevæger sig over i en handlingsverden, hvis mønster har mytologisk karakter og bibelske dimensioner. Selv konkluderer Stein Larsen, at landskabstegningen udgør "en nøgle til novellens tematiske mønster, et på én gang rummeligt og præcist system af tegn, der muliggør dens dybere tydning".

De tre "tilføjelser" udmærker sig ved gennem analysen at finde frem til karakteristika ved teksterne, især forekomsten af "impressionistiske" stiltræk, der bør formane mod alt for rigoristisk brug af periodiseringskategorier. Hvad angår *Hærværk*, forklares fascinationskraften ikke ved hjælp af stilistiske kategorier, men ud fra visse markante passagers "enorme polspænding" mellem realistisk og utopisk. Forklarer dette måske romanens vedblivende tiltrækningskraft, dette at den revolterer mod den moderne forkærlighed for liv i særverdener, *yellow submarines*?

På mønsterbogens smudsomslag har serieredaktøren Johannes Sløk anført, at dens analyser afvikles "uden sterilt metodisk skoleridt". Sandt nok, Stein Larsen er overalt i sit forfatterskab rummelig i sin tilgang og rede til at følge teksternes anvisninger langt ud over, hvad en dogmatisk nykritisk tilgang måtte foreskrive. F.eks. uden eksplicit tekstforanledning at tage skridtet fra det gammeltestamentlige referencestof til det nytestamentligt-centrale: "Korsfæstelsen og opstandelsen er vel det mest sublime udtryk for vilkårets byrde og forløsning".

I øvrigt er det påfaldende, så lille en rolle de indledningsvis skitserede refleksioner over mønsterbegrebet spiller i analyserne, i hvert fald direkte og eksplicit. Dér lød det: "Jeg vil ganske simpelt definere den mønsterdannende enhed som *den første iøjnefaldende og identificerbare kompositionelle del af helheden, der udsættes for simpel eller varieret gentagelse i teksten*. Denne enhed kan vi kalde tekstmønsterets *nøgle*".

*

Finn Stein Larsens næste bog, om Jens August Schade, havde i al beskedenhed som sin målsætning at gøre denne i sin tid forgudede digter "læselig", at præcisere, at hans lyrik faktisk havde de kvaliteter, som man med løs hånd havde tillagt den, og at vise, hvor "overraskende megen rimelighed" der er i den lyse digters poesi: "velartikuleret holdning, indre sammenhæng og udviklingsmæssig kontinuitet". Metoden er den udogmatisk nykritiske med tilsætning af Freuds libidolære, specielt det forhold, hvor libidoen "opgiver sit primære seksuelle mål og sætter sociale mål i videste forstand i stedet", altså sublimeres. "Bogen handler næsten kun om grænseoverskridelser, om libidoens mangfoldige og generøse strømmen. Og netop herigennem kommer Schade til at indtage en særstilling i forhold til sin samtids danske lyrikere, der har en dyb erfaring af spærring, hæmning og henvisning til selvet tilfælles".

Bogens titel forudskikker ingen stoflig begrænsning. Ikke desto mindre fokuserer Stein Larsen især på digtsamlingerne, der karakteriseres via udvalgte læsninger (som af "Skyggen danser", jf. nedenfor). Afslutningsvis inddrages dog i relativ korthed dramatikken og romanerne, specielt *Kommodetyven*. Stein Larsen-eleven Lars Bukdahl har i fjerdeudgaven af *Danske digtere i det 20. århundrede* rost bogen, men dog noteret en begrænsning på disse punkter.[16] I tredjeudgaven lod Jan Sand Sørensen bogen forblive unævnt, men karakteriserede Schade som "for uskyldigserafisk til at være verbalerotisk pionér".

Modsat Frank Jæger, der efter en debut med sølvske i munden ganske vist (med tiltagende besvær) fastholdt et højt poetisk niveau, men kom i personligt uføre, måtte Schade i tilløbet slide i det, men klarede skærene. *Sjov i Danmark* er underfundigt serveret, men jo en ganske alvorlig affære – hvor redningen består i at skrive netop *Sjov i Danmark*. Herefter lykkedes det ham igen og igen at sætte sin panerotiske vision på poetiske skruer, så der kom frodige og indtagende værker ud deraf, surrealistisk vitalisme, efter Stein Larsens artsbestemmelse.

På ét punkt tilbyder der sig en mulighed for mandjævning med gymnasiekollegaen Steffen Hejlskov Larsen (jf. nedenfor), også Schade-fascineret, nemlig hvor talen er om det kendte digt "Skyggen danser". Hejlskov forsikrer (ganske vist i "en ironisk fremstilling", hvilket jo er egnet til at avle en vis usikkerhed), at det "vil blive nævnt i fremtidens litteraturhistorier".[17] Stein Larsen er mest optaget af kollegaens henvisning til en del andre eksempler på skyggedans, "skyggemotiviske paralleller". Men han har overset én, som til gengæld en tredje læser, Arne Olsen, har haft blik for, evergreen'en "Dancing With My Shadow". Ellers kritiseres Olsen

for sin snævre udlægning: autoerotisk selvtilstrækkelighed. Stein Larsen begrunder herover for digtets vigtighed. Dansesituationen løftes op i "det forrykt visionære", hvor det for læseren gælder om at skelne mellem, hvad der er digterens identitet, og hvad der er projektion. Situationen erotiseres, libidoen forplanter sig ud i skyggen, vi oplever "et pudsigt spil mellem væren og vision, empirisk situation og fantasi". Digtet ender imidlertid i "en varm, hel og ydmyg attitude" – der i øvrigt illustrerer en ny vigtig erfaring i forfatterskabet. Året er 1932.

"Skyggen danser" fremkom i samlingen *Jordens Ansigt* (1932), to år senere end *Hjerte-Bogen*, hvorom Stein Larsen fastslår, "at der ikke før har eksisteret noget lignende på dansk". Et kvart århundrede senere betroede man ham på den baggrund at karakterisere den forunderlige bog i *Læsninger i dansk litteratur*.[18] Med større præcision hedder det nu, at den udgør "et af de steder, hvor vi er nærmest ved tilværelsens elementarkræfter" – som udgangspunkt for analyser af tre digte, i hvilke følelsesintensiteten ganske vist er stor, men neddæmpet til det stilfærdige og varsomme i sit udtryk, fordi det skjulte nu engang skælver stærkest. En erotisk glød næret af favnebrænde, som Sophus Claussen kunne have sagt.

*

Med Frank Jæger-bogen[19] er Finn Stein Larsen rykket fra en position, hvor han insisterer på den nykritiske nærlæsning med erkendte begrænsninger, men også med indiskutable fortjenester, med fastholdelse af det udgangspunkt, at talen jo "blot" er om opmærksom, systematiseret og reflekteret læsning, til en position, hvor han ganske vist i omgangen med enkeltteksten fastholder sin læsemetode, men dog sætter de enkelte læsninger i sammenhæng også med digterens livssituation, som den aftegner sig gennem teksterne og samlingerne – ikke ulig Vilhelm Andersens forestilling især i Poul Møller-biografien om den digteriske produktion som ét værk. Dog med modifikation, således som bogens todelte komposition viser det. Førstedelen omtaler fire konkrete, signifikante livsscener (intermezzi) og optegner syv livskredse, mens andendelen analyserer digtsamlingerne i tur og orden med særlig dvælen ved et mindre antal specielt illustrative digte, før en kort konklusion binder tingene sammen. Et forsøg altså på at både adskille og forbinde en biografisk og en kritisk fortolkende vinkel på forfatterskabet. Hvorom alt er, så insisterer Stein Larsen i forordet på, at han "både af uddannelse og tilbøjelighed" er nykritiker, og at hans biografiske skitse kun skal tjene som "baggrundsakkompagnement til udviklingen i lyrikken". Hvad den angår, så har H.C. Andersens "Nattergalen" belært Stein Larsen om, at det ægte kunstværks uforudsigelighed er et vilkår for

fortolkeren, uden at det af den grund bliver uhåndgribeligt. Lidt kryptisk sagt: "Disse værker – selv de mest uforudselige – bliver til af nødvendighed. Og kan man ikke konstatere lovmæssigheder her, kan man dog følge den indre nødvendighed på vej gennem ordenes landskab."

De fire intermezzi fokuserer på konkrete livssituationer, der på meget forskellig vis fremmaner Jægers formidable evne til på godt og ondt at iscenesætte sig selv og placere sig i samværssituationernes centrum, hvadenten som spindende hankat foran Thorkild Bjørnvigs pejs eller som brølende bøffel under et aftenselskab hos Sven Havsteen-Mikkelsen et tiår senere, da den Langelandstilværelse, som den animerede afskedsfest i Humlebæk dannede portal til, var blevet til det stik modsatte af, hvad drømmen var om. På denne baggrund diskuterer Stein Larsen sig frem mod to begreber, der så bliver afgørende for hans analyse af forfatterskabet. Oplevelsesmønstret, der er Jægers "bestandigt tilbagevendende fortolkningsnøgle til virkeligheden", og forestillingsmønstret, der vedrører den måde, hvorpå livsomstændighederne tilsynelader sig i den kunstneriske proces og i teksterne – hvordan liv altså forvaltes, når kunst skabes. Der aftegner sig, som det herefter vises, syv livskredse, faser med hver sit karakteristiske grundpræg, af hvilke de fire første dækker barndom og ungdom, frem mod det afgørende møde med "de tre vise mænd fra Vedbæk" (Knud W. Jensen, Thorkild Bjørnvig og Bjørn Poulsen) og dermed jo Jægers indtræden på den litterære scene. De resterende kredse sammenfalder med den sidste tid i Farum, de produktive og ulyksalige år på Langeland og den i lyrisk henseende stort set uproduktive Helsingør-periode.

Kredsene er altså livssammenhænge, som Jæger i et givet tidsrum indgår i, og som kendetegnes ved hans væsentlige aktiviteter i tidsrummet. Af indlysende grunde bliver Langelandstiden den i fremstillingen tungestvejende, kendetegnet både ved kunstneriske sejre og personlig deroute, antydningsvis forklaret ud fra Jægers "intenst receptive og frodigt produktive" karakteregenskaber. Efter en opstemt tid, hvor han stræber bravt efter at blive borger på torvet, sætter nedbrydningen ind. Han bliver tiltagende irritabel og uligevægtig, slår sig på flasken, udvikler diverse fobier, osv. En besynderlig rejseskræk binder ham reelt til øen. Alt dette fremdrages, fordi Stein Larsen "har villet profilere nogle livskredsmønstre, der giver de bedste betingelser for beskrivelsen af lyrikken, mit hovedsigte".

At bogen hedder *Den magiske livskreds* kan forekomme forvirrende. Talen er jo ikke om en af de syv livskredse, hvori magien trives, men om den "storkreds", som digtsamlingerne tilsammen aftegner, fra *Dydige Digte* til *Idylia*, tydeligst gennem bogens halve snes fuldt udfoldede læsninger af vigtige enkeltdigte.[20] Allerede den først læste, "April, april" anfægter efter Stein Larsens overbevisning den vidt og bredt kolporterede

poeten-og-lillemor-idyl i Farum – takket være degnen, der går i enge, men associeres med sin seksuelt emsige kollega i "Lille Claus og Store Claus". Er han mon tyr?

En af fobierne drejede sig om broangst, aktualiseret naturligvis ved etableringen af Langelands-broen. Fra *Cinna* har Stein Larsen udtaget "Sidste Færge fra Svendborg" til udfoldet nærlæsning. Forsænket i ensomhed passerer poeten på vej hjem Tom Kristensens Torelore inde på Thurø, hvor han vel har været på besøg. Og minsandten, om Tom ikke dukker op i hver eneste af de ti strofer, som forestillet drukkammerat, selvopløsningens jazztravende Tom fra *Hærværk*. Fuldskab og tomhed, også angst for kunstnerisk udtørring, rumsterer, men fremvist med en elegance, der måske gør virkeligheden tåleligere. Et er fornødent, at godtage sine skrammer. En strategi også brugt af Tom Kristensen i digtet "Elegi", som Stein Larsen i øvrigt har nærlæst i anden sammenhæng.[21]

Den magiske livskreds er i modsætning til Schade-bogen entydigt lyrikfikseret – essayistikken blåstemples ganske vist, men en passant. Hvis Stein Larsen har troet, at bogen kunne bidrage til en Jæger-*revival*, har han tydeligvis taget fejl; litteraturen om digteren efter årtusindskiftet kan tælles på én hånd, tankevækkende i betragtning af den uskrømtede begejstring, han først blev mødt med.[22]

*

Det særlige ordvalg, rim- og rytmeforholdene, de poetiske billeder, referencerne til alskens ideer, tanker, meninger, holdninger, dialogen med den litterære tradition, osv., unddrager sig aldrig Finn Stein Larsens opmærksomhed. I den litterære pædagogiks arbejde med at frugtbargøre den nykritiske metode kunne denne afsøgning af "lag" fra tid til anden blive lidt vel skolemesteragtig, hvad de bedste i branchen, som nu også gymnasielæreren Steffen Hejlskov Larsen, der ad delvis andre veje søgte frem mod en måde at beskrive det litterære sprog på, og højskolelæreren Finn Brandt Petersen, i en række analysebøger modvirkede.[23]

Hejlskov Larsen udgav i 2004 bogen *Betydningsstrømme i nyere dansk poesi*, som der kan være to grunde til at inddrage i sammenhængen her. For det første kan det undre, at den ikke relaterer sig til den kritikhistoriske udvikling. Tilsyneladende på Dansklærerforeningens vegne fremhæver Søren Peter Hansen i sit forord Hejlskov Larsens betydning på det litteraturpædagogiske område, startende med, at man i Hansens studietid tilhviskede hinanden: "Er du faret vild i dunkle hejlskove – / kender du plan". Angiveligt fik mange af de studerende fra dengang i deres pædagogiske praksis stor glæde af den såkaldte planlæsemåde. Men ganske at fortie

inspirationen fra Stein Larsen turde dog være en urimelighed. Hejlskov Larsens "Samtale i en klasse" i hans *Sproget som et billede af Danmark* kan man med lidt god vilje læse som et sidestykke til kollegaens gennemgang med sønnen af Schack Staffeldts indvielsesdigt.

For det andet kan man opfatte Hejlskov Larsens bog som en pendant til Stein Larsens *Prosaens mønstre*. Den består af to dele. Første del (s. 13-141) er fremkommet ved sammenkobling af en artikel fra *Danske Studier* 1966, "Om billedmønstre i dansk lyrik", og nogle tilføjelser til denne fra 2000 med et nyskrevet kapitel om metaforbrugen i tre digtsamlinger af Per Højholt. Anden del (s. 143-306) omfatter 16 kapitler, der alle fokuserer på metaforik i lyriktekster angiveligt udvalgt alene for deres egnethed i så henseende. I alle disse kapitler, spændende fra Ivan Malinowskis *Galgenfrist* (1958) til Jørgen Leths *Billedet forestiller* (2000), indgår metaforbegrebet i titlerne, ét sted dog kun indirekte: "Som når frøet sprænger sin urne på et stort, vandløst torv i Hvidovre". Malinowski kåres som "den første bekendende modernist i dansk poesi". Klaus Rifbjergs *Konfrontation* (1960) på andenpladsen analyseres også, for sine erotiske metaforers skyld.

Men nyt er altså "betydningsstrømme", bogens titelbegreb. Det dukker op et stykke inde i bogen, i en lidt søgt metafor: "Planerne er en slags ledninger, som sender betydningsstrømme gennem teksterne". Flertalsformen beror nok på, at den helt basale forestilling hos Hejlskov Larsen er, at poesi er en aktivitet i krydsfeltet mellem dagligsprog og afvigelse derfra, så læsningen må beflitte sig på bruddene, altså fæstne sig ved, hvad der kan læses ligefremt ("solen skinner"), og hvad der må læses overført ("solen danser"). Et plan er altså en normalsproglig sammenhæng, mens et planbrud fremtvinger en reaktion hos læseren: Hov, hvad sker der mon her? Læseren må afgøre med sig selv, hvad der er realplan, og hvad der er billed- eller symbolplan, altså hvordan man skal etikettere: menneskeplan, naturplan, tingsplan, osv. Planerne kan danne mønstre, som Hejlskov Larsen i kompliceret forlængelse af førsteartiklens læsninger af J.P. Jacobsens "Marine" og Benny Andersens "Velgørenhedskoncert" i sine 2000-tilføjelser rubricerer som planstruktur, gruppestruktur og klasestruktur (alle formelt definerede og i øvrigt foregrebet i læsninger af Gustaf Munch-Petersen, Ole Sarvig og Jens August Schade så tidligt som i *Danske Studier* 1960-62). De Højholt-læsninger, som førstedelen munder ud i, er formentlig nyskrevne, men herom oplyser bogen intet. Også her gælder det billedmønstre, nu kaldet metaformønstre, nemlig i tre digtsamlinger fra 1989 til 1995, med henblik på 'naturen', 'jeget' og 'ordet', og konkluderende, at disse samlinger kun er moderat-moderne, klassisk-moderne, dog teoretisk-modernistisk funderede. Søren Peter Hansens begejstring over planlæsemådens pædagogiske anvendelighed får

i Hejlskov Larsens forbemærkning den måske lidt bittersøde kommentar med på vejen, at han ikke forestiller sig eller forventer, at nogen vil læse, som han har gjort "under opstillingen af begrebsapparatet".

Når man i fortolkningsprocessen når frem til det metaforiske niveau, og strømmen begynder at knitre mellem planerne, står vi foran den symboldannelse, som i andre tilgange opfattes som "det egentlige" opmærksomhedsfelt for tekstfortolkeren. Men måske ankommer vi her mere velforberedte?

Bogen er eksklusiv (enestående) f.eks. ved ikke at gå i debat med allerede foreliggende analyser, end ikke henvise til dem. Dens forestilling om, at de poetiske "billeder" organiserer sig i "planer", stammer i øvrigt vistnok fra Cleanth Brooks' *The Well-Wrought Urn* (1947), et af nykritikkens uomgængelige hovedskrifter.[24]

Hejlskov Larsen har mig bekendt ikke udstedt nogen trosbekendelse. I forordet til *Lyriske tilværelsesmodeller* pointerer han dog, at der jo intet nyt er i, at litteraturforskningen befatter sig med sprog, og at det er "ganske misvisende, at stilanalysen i sig selv har fået navn af 'nykritik' og er blevet et modernistisk patent". Han afviser altså en ofte foretaget kobling. Bogens fremgangsmåde er traditionalistisk at gå "fra det karakteristiske sproglige udtryk til det karakteristiske indhold", bortset dog fra, at han tilstræber at give sine læsninger "et systematisk præg". Det nykritiske består alene i, at Wellek og Warren har været "en afgørende inspiration". Ellers er beskrivelsesbegreberne "fastlagt i dansk universitetsmiljø", ikke importeret fra angelsaksiske og franske miljøer.

Bogens første artikel, "Mod tekstlæsningens metodik?", er dansklærerhenvendt, altså med fokus på den pædagogiske dimension. Skitseagtigt trækkes der her en linje fra traditionel stilistik over nykritik og sprogpsykologi frem til det, der en overgang var Hejlskovs svar på titlens spørgsmål: poetisk leg i svenske Sandro Key-Åbergs aftapning. Det var i 1962, før planlæsemåden endnu var faldet nogenlunde på plads – og vist flyttede analysearbejdet fra legepladsen til eksercerpladsen.

*

Tilbage til *Rampen*, i hvert fald til Finn Stein Larsen, faderen, der afbildes varmt og kærligt som "en ordenes mand, genert i handling, en bly erotiker", distræt, lidt klodset, konfliktsky. Han var fordybet i *Leaves of Grass*, da hans skib på hjemvejen fra USA påsejlede en anden oceanliner, et tilfælde, der kunne ligne en tanke.[25] I gymnasietiden var han blevet ven med Per Højholt, der åbnede hans blik for storheden i Schades og Sarvigs modernistiske digtning og også selv kom på listen over hans poetiske helte. Og i studietiden havde han som omtalt knyttet sig nært til Johan

Fjord Jensen og deltaget i det nykritiske opgør med litteraturforskningens biografistiske hovedretning.

Som gymnasielærer var det entusiasmen og nærværet, der særmærkede Stein Larsen. Den indledningsvis omtalte episode, hvor faderen hjælper sønnen til rette med Schack Staffeldts indvielsesdigt, bekræfter dette: "Jeg har før fået lektiehjælp af min far, men aldrig på denne måde. Jeg kender hans kærlighed til litteraturen, hans glæde ved ord, hans lidenskab for godt sprog, men jeg har aldrig været så tæt på den ild, der brænder i ham".

Jesper Stein vedgår arv og gæld. I omtalen af den middag, hvormed faderen honorerer hans studentereksamen, noterer han: "Det er hans gave til mig. Ordene. Litteraturen. Det kan ingen tage fra ham". Gaven turde på formidabel vis være forvaltet i romanen her.[26]

Liste over Finn Stein Larsens litteraturkritiske bidrag til samleværker og tidsskrifter (bøger, se note 2)

"Lyrik", i *Modernismen i dansk litteratur*, ved Jørn Vosmar, 1967 og 1969, s. 13-117. • "Virkelighed som tandpine. En tekstlæsning i Klaus Rifbjergs 'Camouflage'", *Kritik*, 4, 1967, s. 3-19. • "Den lidenskabelige distance. Portræt af Per Højholt", *Bogens Verden*, 1967, s. 47-50. • "Indskrift", *Meddelelser fra Dansklærerforeningen*, 1967, s. 240-43 (Per Højholt). • "Edith Södergran", i *Fremmede digtere i det 20. århundrede*, ved Sven Møller Kristensen, bind 2, 1968, s. 169-83. • "Et grundmønster i Edith Södergrans første digtning", *Edda*, 58, 1969, s. 298-309. • "Adam i troldskoven", i *Danske digtanalyser*, ved Thomas Bredsdorff, 1969, s. 85-101 (om "Freidigt Sommer-Liv"). • "Talent og moral. Et foredrag", *Kritik*, 10, 1969, s. 5-20. • "Tolkninger", i *Fra modernisme til nymarxistisk kritik. Litteraturkritiske holdninger*, ved Oluf Bohn, 1970, s. 99-116 (om "De Levendes Land" og "Middelaldermorgen"; jf. også "Symposium", s. 117-43). • "Leviathans kontur", i *Omkring Løgneren*, ved Ole Wivel, 1971, s. 128-51. • "I læ af latinersejlet. En punktanalyse med forudsætninger", i *Lyrikeren Tom Kristensen*, ved Aage Jørgensen, 1971, s. 92-102. • "En impressionist fra baroktiden? En tekstlæsning af Leonora Christinas Jammersminde", *Kritik*, 25, 1973, s. 17-33. • "Om Jørgen Sonne. 'O muse de la découverte", i *Analyser af moderne dansk lyrik*, ved Per Olsen, bind 1, 1976, s. 341-52. • "'– og ingen formummet skælm'. En tekstlæsning i B.S. Ingemann: 'Erik Menveds Barndom'", *Kritik*, 39, 1976, s. 68-81. • "Ruinen og vedbenden. Gensyn med 'Hærværk' med afsæt i en punktlæsning [af 2. del, 6. kap.]", *Kritik*, 42, 1977, s. 56-79. • "Piben, uret, flasken, selv den søsterlige kop med revnen. / Alt er svar", i *Livstegn. En bog om Jørgen Gustava Brandts forfatterskab*, ved Iben Holk, 1979, s. 15-31. • "Dansk lyrik 1915-55. Kommentarer til lyrikantologien

Dansk lyrik 1915-55, 1979", i *Tekst/Historie. Bidrag til historisering af tekstlæsning i gymnasiet*, ved Finn Hauberg Mortensen, 1980, s. 197-210. • "Delfin og kimærer. En læsning af Bo Green Jensens 'Requiem og messe'", i *Karneval* 81, ved Erik Wikkelsø Pedersen, m.fl., 1981, s. 55-66. • "Jørgen Gustava Brandt", i *Danske digtere i det 20. århundrede*, bind 4, 1982, s. 143-56. • "Metodebøger og fortolkningspraksis", *Dansk Noter*, 1982, nr. 1, s. 15-28. • "Folk og fisk" / "Bindingsværk til Bjelkeværk", i *Karneval* 83, ved Finn Stein Larsen, m.fl., 1983, s. 14-17 / 94-116 (samtale med Henrik Bjelke). • "Lad syndflodens vande mig bære herfra, Jeg har fået et digt i Heretica!", i *Natur/Retur. En bog om Per Højholts forfatterskab*, ved Iben Holk, 1984, s. 15-53. • "Kramkiste og flodseng", i *Mytesyn. En bog om Peter Seebergs forfatterskab*, 1985, s. 9-17. • "Dæmonisk krybbespil", i *Rocky Mountains. Festskrift til Per Højholts 60 års dag 22.7.1988*, ved Bo Hakon Jørgensen, m.fl., 1988, s. 190-98. • "Bevidsthedens kulegravning. Om 'Menageriet'", i *Jordens Elsker. Synspunkter på Johannes V. Jensen*, ved Bo Elbrønd-Bek og Aage Jørgensen, 1989, s. 170-78. • "At gå og at stå. På sporet af den standsede tid", *Kvan*, 15, nr. 43, 1995, s. 104-17. • "At læse Sonne. Jørgen Sonnes 'Dag. Sammenvalgte digte 1965-90'", i *Denne Sonne*, ved Per Olsen og Søren Schou, 1995, s. 46-54. • "To skolesange – Børups og Bjørnvigs", i *... imellem kirken og vandet*. Aarhus Katedralskole 1195-1995, ved Finn Stein Larsen, 1995, s. 235-50. • "Vandring mod væksten. Ole Sarvig: 'Mangfoldighed'" / "Det skjulte skælver stærkest. Jens August Schade: 'Hjerte-Bogen'", i *Læsninger i dansk litteratur*, bind 4: 1940-1970, ved Anne-Marie Mai og Knud Bjarne Gjesing, 1997, s. 41-56 & 347-49 / s. 182-99 & 357-58. • "Om stiksår og mobiler. Nogle læsninger i Pia Tafdrups og Annemette Kure Andersens poesi", i *Vandmærker. Nærlæsninger af ny dansk litteratur*, ved Anders Østergaard, 1999, s. 345-71. • "Johan Fortolkeren", i *Bue og Bølge. Festskrift til Johan Fjord Jensen*, ved Jens Hougaard, m.fl., 1999, s. 10-28. • "Nykritik", i: Johannes Fibiger, m.fl., *Litteraturens tilgange – metodiske angrebsvinkler*, 2001, s. 81-108. • "Kan De fortolke dette digt?" / "Skabelseskulde og staldvarme. En sen efterskrift", i *Poetens praksis, perspektiveret – om Per Højholt*, ved Carsten Puggaard, 2003, s. 41-47 / s. 51-57.

Noter

1 Jesper Stein Larsen (1965-), student fra Risskov Amtsgymnasium 1983, journalist fra Danmarks Journalisthøjskole 1996, ansættelser på *Morgenavisen Jyllands-Posten* og *Politiken*. Krimiserien om Axel Steen: *Uro*, 2012; *Bye Bye Blackbird*, 2013; *Akrash*, 2015; *Aisha*, 2016; *Papa*, 2017; *Solo*, 2018. Udgangspunktet for denne artikel, *Rampen*, 2020, opnåede bl.a. følgende anmeldelser: Bo Bjørnvig, *Weekendavisen* 13. november 2020; Merete Reinholdt, *Berlingske Tidende* 13. december 2020; Lars Ole Sauerberg, *Jyllands-Posten* 13. november 2020; Svend Skriver, *Kristeligt Dagblad* 1. december 2020; Tonny Vorm, *Information* 13. november 2020.

2 Finn Stein Larsen (1929-2013), cand.mag. 1955, derefter studieophold på Yale University; ansat på Aarhus Katedralskole 1959-93, dog på Aarhus Universitet 1967-70; lyrikanmelder ved *Aarhus Stiftstidende* og senere ved *Weekendavisen*. Har udgivet: *Et forestillingsmønster i Per Langes lyrik*, 1964, 39 s.; *Prosaens mønstre. Nærlæsninger af danske litterære prosatekster*, 1971, 210 s. , udvidet udg., 2006, 253 s.; *Jens August Schade*, 1973, 208 s.; *Indføring i digtlæsning*, 1981, 93 s.; *Spanden*, 1983, 52 s.; *Den magiske livskreds. Frank Jægers lyrik*, 2001, 306 s. Har skrevet lyriksektionen i *Modernismen i dansk litteratur*, ved Jørn Vosmar, 1967/1969, s. 13-117. Har redigeret: *Nudanske digte*, 1968, 428 s.; *Ødemark og rosengård. Krise og forløsning i moderne lyrik*, 1978, 72 s.; *Dansk lyrik 1915-55*, 1979, 419 s. Hertil kommer talrige bidrag i samleværker og tidsskrifter, jf. ovenfor.

3 *Rampen*, s. 69-73.

4 Johan Fjord Jensen, *Den ny kritik*, 1962, 160 s. Anmeldt bl.a. af Aage Jørgensen i *Danske Studier*, 1963, s. 116-23.

5 *Rampen*, s. 129; omkvædet "Han gik i løgn" lod sig snart forkorte til "– i løgn".

6 *Rampen*, s. 74-76 og 134-39.

7 *Rampen*, s. 277-81.

8 Christian Winther, "Sjelland", *Nogle Digte*, 1835, s. 38-46 (strofe 2).

9 Finn Stein Larsen, "Johan Fortolkeren", i *Bue og Bølge. Festskrift til Johan Fjord Jensen*, 1999, s. 10-28.

10 Johan Fjord Jensen, *Turgenjev i dansk åndsliv. Studier i dansk romankunst 1870-1900*, 1961, 413 s. (Prisopgaven udskrevet 1955, bedømt 1956.)

11 Finn Stein Larsen, "Nykritik", i *Litteraturens tilgange – metodiske angrebsvinkler*, 2001, s. 81-108.

12 Eksempelfattigdommen i *Den ny kritik* blev der rådet bod på i de følgende års urbane og frugtbare debat, hvor Fjord Jensen "arbejdede sig frem til en rummelig og hensigtsmæssig version af nykritikken", som det ses f.eks. i *Efter Guldalderkonstruktionens sammenbrud*, 1981, hvis første bind netop har undertitlen *Nykritik*.

13 René Wellek og Austin Warren, *Litteraturteori*, oversat af Elsa Gress Wright, 1964, 339 s.

14 I en note nævner Stein Larsen, at begrebet forestillingsmønster blev lanceret af Svend Johansen i Sommeruniversitetspublikationen *Årsagsproblemet,* 1952, 214-23 s.

15 Jf. Finn Stein Larsen, "Edith Södergran", i *Fremmede digtere i det 20. århundrede*, ved Sven Møller Kristensen, bind 2, 1968, 169-83 s., og "Et grundmønster i Edith Södergrans første digtning", *Edda*, bind 58, 1969, 298-309 s. – *spinoff* fra specialeskriveriet. Førstnævnte er et traditionelt portræt, hvor faserne i den lyriske produktion følges ind i Raivola-isolationen. I forbindelse med *Septemberlyran* fremhæver Stein Larsen f.eks. hendes valg af "den heroiske æsteticisme eller poetiske synskhed" frem for "den dekadente æsteticisme eller smagfulde fantastik", kampen altså versus flugten. I udblikket over Södergran-forskningen fremhæves Gunnar Tideström, helten fra Ustaoset, for at have leveret "den endelige psykologisk-biografiske beskrivelse af digterinden" og vel også "noget nær det fuldkomne i sin komparativt-æstetiske analyse af hendes værk".

16 Lars Bukdahls sproglige legesyge harmonerer så fint med Schades, at han i henholdsvis 2003 og 2016 har fået genudgivet *Den himmelske Elskov paa Jorden* og *Kommodetyven* med efterskrifter.

17 Steffen Hejlskov Larsen (jf. note 23), "En ironisk fremstilling af en moralsk fortolkning af et 'umoralsk' digt, i *Lyriske tilværelsesmodeller*, 1968, 164-71 s. Jf. også "Schade og billedet", *Danske Studier*, 1962, 69-84 s., spec. 73 s. f.

18 "Det skjulte skælver stærkest. Jens August Schade, 'Hjerte-Bogen'", i *Læsninger i dansk litteratur*, bind 3: 1900-1940, 1997, 182-99 og 357-58 s.. Note 1 pointerer, at redegørelsen her "i enhver henseende (er) ny og hviler på frisk genlæsning med tolkning af nye tekster, men min grundanskuelse er den samme". Titlen stammer fra digtet "Foraarsdag" og bringer Sophus Claussens "Imperia" i erindring. Et eksempel blandt mange på, hvordan Stein Larsen mobiliserer sin belæsthed i den litterære tradition: "... man kan ikke overhøre et ekko af ...".

19 *Den magiske livskreds* udkom 25. januar 2002. På dagen bragte *Politiken* en kronik, "Den poetiske tyr", af Stein Larsen. Bogen blev hædret med Brandes-Prisen 29. januar 2003 og anmeldt bl.a. af Knud Bjarne Gjesing i *Nordica*, bind 20, 2003, 350-55 s.

20 Livskredsbegrebet dukker et par steder op i beskednere kontekster. "Haandslag til Tony" f.eks. tilbyder "en varsomt glidende og friktionsløst indfølende tilegnelse af stedse større livskredse". Konklusionen dér lyder: "Ved en adderende, associativ fremstillingsproces gror et renlivet vegeterende gemyt frem."

21 I 2001, før *Den magiske livskreds* altså, udgav Stein Larsen Frank Jægers *Samlede Digte*, med moderniseret retskrivning for at tilsløre digterens 1956-over-

gang til ældre ortografi. Det fik han svare hug for især af Erik Skyum-Nielsen (”Skamskudt Jæger”, *Information*, 3. september 2001; efterabet af Niels Lyngsø, *Politiken*, 8. september 2001) – hvilket han, som det fremgår af *Rampen*, 275-77 s., tog sig nært. Indgreb af denne art kan have tolkningsmæssige konsekvenser. Det tredje anskuelsesbillede i *Havkarlens Sange* alluderer som bekendt til Pieter Brueghels ”Jægere i Sneen” fra 1565. Stein Larsen mener, at ”skaberen” er maleren. Men skrevet med stort kunne det måske være Gud. Sidste strofe opsummerer, at Brueghel tålmodigt malede ”livet her”, altså folkelivet, men tillægger: ”I en usynlig himmelfugl déroppe / har han sin længsel efter livet røbet”. Skrevet med stort måtte ordet denne gang betyde: selve livet, det egentlige liv. Jæger har placeret fuglen udenfor billedet, man ”ser” kun dens skygge. Hos Brueghel er det anderledes – som bekendt indeholder Jægers digtsamlinger (minus *Idylia*) hver sit Sidenius-digt. De findes samlet i et overset privattryk, *Seks Sidenius-Digte*, illustreret af Helge Kühn-Nielsen, 1959. Hos Stein Larsen udgør disse digte ”en niche for Jægers selvransagelser”.

22 Ud over *Den magiske livskreds* er kun fremkommet: Lasse Horne Kjældgaard, ”Det grønne mørke. Frank Jæger”, i *Dansk litteraturs historie*, bind 4: *1920-1960,* 2006, 518-25 s.; Lotte Thyrring Andersen, ”Bag om litteraturhistorien. Forbindelsen mellem Frank Jæger og Klaus Rifbjerg”, *Spring*, bind 39, 2016, 125-47 s.; Esther Kielberg, ”Efterskrift”, i Frank Jæger, *Hverdagshistorier*, 2017, 121-53 s. Lotte Thyrring Andersen udgav i 1996 *Det grønne mørke. Rummelighed og intethed i Frank Jægers digtning*, der præsenterer sig som ”en nærlæsning” af hele forfatterskabet med tematisk fokus på dets eksistentielle konflikt. Hendes *Spring*-artikel kommer ikke ind på Jægers ”private” aversion mod Rifbjerg-generationen – som han ifølge Thorkild Bjørnvig kaldte ”Klumpen”, selvfølgelig med hentydning til Jørgen Hallager-kredsen i Henrik Pontoppidans *Nattevagt* (jf. *Den magiske livskreds*, 21 s.).

23 Steffen Hejlskov Larsen (1931-2009): *Om at læse moderne poesi*, 1965, 176 s.; *Lyriske tilværelsesmodeller. Artikler og analyser*, 1968, 175 s.; *Sproget som et billede af Danmark*, 1969, 179 s.; *Betydningsstrømme i nyere dansk poesi*, 2004, 309 s. • Finn Brandt-Pedersen (1926-91): *Modernisme og kvalitet*, 1965, 142 s.; *Tekstlæsning*, 1967, 141 s.; *Anvendt metrik*, 1970, 120 s.

24 Cleanth Brooks, *Poetisk struktur*, oversat af Per Olsen, 1968, 251 s.

25 Kollisionen mellem de to oceanlinere MS Stockholm og SS Andrea Doria fandt sted 25. juli 1956 ud for Nantuckets kyst. Det italienske skib sank, 46 passagerer omkom.

26 *Rampen*, s. 207 (jf. 280 s., om arven som ”forudsætningen for alt, jeg lavede”).